

NOTE ON PARTICIPANTS

MM's son, AM was present throughout and MM refers to him a number of times.

2 Yoh. Mah. Manu mankarre manbu, kerrngehkenh bu yiman kandibengckdayhke bininj nawu dabborrabbolk. Kandibengckdayhke, karrire bu karriyahwurd kandibengckdayhke bu, kandimarneyime, “Yire yina Wubbarr, Mardayin, or ngundikan Kunabibi. Ngundikan Lorrkkon, Murduh, Yaburlurrwa ngalu.” Karohroh rerrih. Kandibom badbu kandikombun, wurdyaw kabirrikombun yawurrinj nawu nakerrnge, makka kunkarre kunbirribukkan, kunkarre ba kakarremang manbu ngad bininj. Kunkarre ngarrimang kunkarre duninh marndi ngarri, njamed, kaborrkbun, ba kunkarre duninh kamang. Makka manu, manbu business ngad, bininj kurralkbeh manu makka law karohrok, kunukka rerrih kakarrme.

3 So wurdwurd, yawurrinj nawu, ngurribekkan manbu mankarre wanjh ngurriburrbun. Makka mankarre bibengckdayhke. Manekke ngaye ngangeygeybom nawu business manbu Kunabibi, Mardayin, Wubbarr, Lorrkkon, Yaburlurrwa, makka business, law kakarrme, ba bu yiburrbun. Karohrok bu ngurribekkan teaching kayime Balanda. Teacher. Kamre ngunbukkan ngudberre ngurrihbimbun. Ngurrire ngurrihbimbun. Wanjh learn ngurriyime. Or ngurrire kore like, kunubewu nawu kawernhre dabbolk, bininj, nawu or wurdyaw nawu kamang kunkarre, kore wanjh high school bu kare wanjh kunkarre kamang kunkimuk.

4 Karohrok. Karohrok mak bininj bu ngad. Yiman yire 13 years or baleh, 14, or 15 years, wanjh learn yibalyime more 16, 17 yibalre learn, njalekenh 18, 19. Kunukka bu kawernhmang kunmayali bu, kunkarre - law.

5 Yawurrinj nawu - law - so ngurriburrbun, understand ngudda yiyime, ngurriburrbun. Dja kunukka bu yidjalle yire yibihbimbun yimdurndeng, yire business bu ngundikayhme. Yibebme bu karriburnbun karriwadme Kunabibi kunekke. Yimdjalle might be two weeks, three weeks yibengmidjdanj. Njalekenh? Makka yibakke kunkarre. Yibengan bininj kayime ke, ‘Yuwn yidjirdmang.’ ‘Nahni yuwn yingun’, nawu karohrok manekbe manu, Nanih nawu yuwn yingun yiwarkarren, djenj, kunj, mayh, njale, kalawan - karohrok rowk. Wanjh yiwokkarmen namekke bininj nawu bininj ngunbukang kunkarre. So yiman understand yiyime kunkarre. Ba

yiwerhburrbun, dja yuwn kunukka yiborrkbun. Bokenh yire - karohrok Balanda ngunbukkan kunkarre - bininj ngunbukkan kunkarre. Bininj ngunbukkan bu ngunmarneyolyolme, kunkarre kayime.

6 Yuwn yire, yibengkan bu kabirriyime, kurih bu karrkad ngad, Yirridjdja bedman warrekah. Ngad Duwa warrekah. Kunekke kayime kunkarre bu. Law must ngunbukkan bininj nawu yikarrme yuwn bu yiwarrewon nuye kunkarre. Kaluk Balanda, Balanda nakka minj kunukka kayime, larrk. Dja bininj nawu...Balanda nawu nuk kadjalrohrok, but bininj nawu yimarnewarrewon kunkarre nakka ngunbun. Bu korrokko bibuni. Bu warrewoni kunkarre. Wanjh namekke trouble yimi bininj birribuni that young boy, yawurrinj nawu, bu reyi bakkeyi business. Or reyi yurrhkeyi.

7 Ngudda yibengkan kore manbolh mandjurle kahdi kore nungan, nungan mandjurle karri, kore Mardayin, Wubbar kunekke kayime, Kunabibi karohrok. Yaburlurrwa karohrok. Mandjurlebuyika mandjurlebuyika nungan Yirridjdja Duwa karohrok rowk. Kunekke kayime kunkarre. Bu yire yibakke yingimen kore Yirridjdja, or nawu bininj Duwa, wrong yiyime wanjh ngundibun. Kunukka kayime bu ngad karriburlerri. Kunkarre kuhni bu kayime. La, nawu kukbele nakka ngunkurrme court bu njale yimarnebakke. Yiwarrewon bu yire, bu yidjirdmang njalenjale. Karohrok rerrih. Yidjirdmang njale kore Balandakenh kunkarre, yimarnebakke wanjh ngundukkang. Kabidjurrkkan nabuyika nawu karrurrkmirri ngunmang ngunyimowon yiyolyolme. Wanjh kunekke kunu bu yiman kayime kunkarre. Minj, minj nakudji Balanda kakarrme kunkarre, makka karrikarrme law. Karrikarrme rowk bu ngad nuk bininj nawu Balanda kakarrme, ngadman karrikarrme karrirohrok karrikarrme.

8 But ngudda bininj miss ngurriyime kore ngad law. Minj ngurriwerhkarremang bu ngurribekkan. Ngurribekka bininj nawu kawokdi, nawu dabbolk kayolyolme, O Yawurrinj, or namekke nawu kawohrnan business ngurriburrbun. Nawu karriyime Kunabibi Yirridjdja Duwa kabenewohrnan. Nungan Yirridjdja kawohrnan, nungan Duwa kawohrnan, makka manu manbuyika karrkad manbu kurralk, bininjkenh ngad. Karohrok kurobbe ngunmarneyolyolme bininj yuwn yibakke nuye, yibawo. Yimarnebakke kunkarre ngundukkan, nawu Balanda, kabidjurrkkan nabuyika ngunmang nawu nungka karurrkmidurrkmirri djamun. Yiman ngad, karribakkebakke

law, kore Yirridjdja wanjh kanmang nawu kawohrman kunkarre - Kunabibi, Yaburlurrwa, Wubbarr, Mardayin karohrok rowk, Lorrkkon. All the same, maninjmanu ngayolyolmeng kerrngehkenh bu ngangeybun.

9 Ngudda yawurrinj yuwn yibakke kunkarre. Yire school. Yibengkan nuk kurih. Bokenh yiray. Yuwn bu yire one way. Bokenh yire so yiburrbun. Yiwernhmang kore Balanda dja bininj ngad. Manmekbe manbu mankarre, kumekbe kayime kunkarre so minj yirrowen. Bu ngad bininj. Nakka Balanda ngundjaldukkan ngunkurrme kururrk. Court nguncan. Ngad bininj nakka bindibuni bu korroko. Bu yawurrinj warrewoni kunkarre birribuni. Koyek, walem, kondah ngad, kore kakbi, karrirohrok rowk. Minj birriwarre bu bakkemeninj bininj kunkarre, nakka birribuni. Not like ngad Balanda yiman, karriwam yikah nawu la yikah mak kabirrikarrme kunkarre. Yiman koyek, walem bedda kunkarre kabirrikarrme. Karriwarrewon kunkarre, law, kandiwabun. Kuhri koyek karriwarrewon law, kandiwabun or kandyame mankole, baleh kore ngayime. Mankarre manbu. Law must karrikarrme.

10 Yawurrinj ngurrikarrme. Makka manu ngunbukkan. Ngunhbukkan nguncan school yiman. Manbu kurralk ngad kadberre business. Makka manu ngunhbukkan, ngunbukkan yire kore mandjad. Yuwn bu yikarrebarlanhmang mahni bu yiyime, O manekke manwarre ngawarnyak, minj ngaye minj ngadjare ngamang kunkarre.” No. Makka yibakke. Makka manu mankarre yibakke manu, yiwarrudj yimang kunwarre. Wanjh trouble yiyime. Yiwowarremen wanjh. Ngad karriyime yiwowarremen. Balanda kayime, “Trouble yiyimeng.” Ngad karriyime yiwowarremen. Yiman bu yidjirdmang or njale, money, main one wanjh nawu money. Wanjh yiwowarremen. Same, business yiwowarrewon, kumekbe rerrih yiyime yiwowarremen. Bu ngad kore bininj. Ngaleng, yiwernhkarrmen. Yikarrmen, yiwokbekkan nawu bininj, nakka yiwernhkarrmen. Yikarrmen bu yidjallay, yidjallay, yidjallay, yidjallay ba yimang bewh bu karri.

11 Bu yiman yawurrinj ngurrikerrnge... Bu ngad, bolkkime ngad citizens. Kunubewu ngad mak kunkarre bu ngarikarrme, nuk. Burrkyak, minj ngarikarrmeninj, kunubewu ngarikarrme nuk. Wanjh bolkkime bu ngad citizen kandiwon Balanda, nawu ngad kondah citizen ngad bolkkime. Karridi kore Balanda law. Wanjh ngurriwernhbekka bu kunkarre. Kore school bihkan. Ba bu

ngurriwerhmang kunkarre. Yuwn ngunemang half, kore ngunere school...ngunebembe, ngunewohre nawu ngunewowarre. Thirteen, kore Balanda kawokdi baleh ngayime ngunbukkan, yikarrme manekke kunkarre. Yiman bininj. Bininj ngunbukkan bu ngunwohmarneyime, “Nahni Kunabibi - Kunabibi yinan narayek, nabang marndi, yiwowarremen, trouble yiyime.” Karohrok. Balanda yimarnekawarrewon wanjh ngundukkan djamun. Balanda kakarrme djamun. Kabirrimre bihkurrme. Nawu kanhmarnemang kanhkurrme court. Wanjh kandinan djamun nakka nawu.

12 Karohrok bininj, bu ngad, wanjh karriyime, “Yiwowarreminj ngudda.” Kunubewu ngundiwabun or ngundiayame, bu birriyimi korroko, bolkkime larrk. Wanjh ngaye bu ngayimeng koyek, walem kabirrikarrme. Walem kabirrikarrme bu karriwarrewon Yaburlurrwa, Kunabibi, kandiwabun. Koyek karriwarrewon manmekbe rerrih, kandiayameng mankole. Karohrok. Njale? Law, manbu mankarre. Makka manu mankarre kanbukkan kunkarre ngarrku kore ngarey. But straight ngarey marndi ngaye ngabengwabun. Wanjh nakka nawu ngare warrekah. Makka manwid.

13 Yawurrinj bu minj understand properly ngurriwerhmang manu kunkarre, so ngurriburrbun. Yuwn bu ngurrire kunyahwurd, makka manwid. Kunekke start kore bininj ngad werkk. Kunekke ngurridedjingma ngad bu ngarriyime. Learn ngurriyime ba ngurriburrbun. Yuwn bu ngurribengmayahmayahme. Manu manwarre. Ngaye bu ngayolyolmeng bu ngayimeng mayh - Yaburlurrwa, Kunabibi, Lorrkkon, Mardayin, Wubbarr - makka manu business. Kunkarre makka, ceremony kadberre ngad bininj. Law karrikarrme makka manu, dabborrbolkk birrikarrmi, kandibukkang, kandiwong wanjh must karrikarrme. Karohrok yerrih bu yiman karriyolyolme bininj, no matter ngunbukkan, bu yiman Kunabibi ngunbukkan, wanjh ngunbukkan makka manu ngunkan straight. Business, mankarre. Mankarre makka kahyo.

14 SE: Kunronj, Ngabba. Kunronj. Kamak. Mah, yiddok tea? Marnebokinje.

[Yoh.]

15 Mah. Ngaye kebdjined ngadoweni. [*Yoh, ngaye mak ngadoweni.*]

Wanjh ngamey. Wanjh ngaleng ngabawong bakki. Flu boyen bu nganbom, flu nganmey. [*Ke?*] [] Flu nganmey [] ngabawong bakki.

16 SE: Ngungolekwarrewong.[Ayh?] Yingolekwarreminj?

17 Yoh. Wanjh bakki ngabawong. Kunih bu ngabuhme wanjh wardi ngarrowen.

18 [[Tea break. Tape left on.]]

19 SE: Yiyakwong? [Yoh.] Mah. Kamak bu djawan - djawahdjawan yikah? [Mah, mah.] Dja nawu mayh yiwam, yibidbom mayh rowk - Wubbar, Mardayin, [Ya.] dja njale mak?

20 Lorrkkon. Kerrngekenh bu Wubbarr nganang, [*Mm.Mm.*] rerrih Marrayin. Rerri Lorrkkon. Maninjmanu, maninjmanu Kunabibi, Yaburlurrwa, makka manu wolehwole bebmeng. Kunabibi - Kunabibi bebmeng 1955. [*Mankerrnge?*] Yoh. Makka wolehwole kumwam kurih kore walembek birrimkang wanjh, manu kunkarre. Dja kondah kurih kadjalyo Wubbarr, Mardayin, Lorrkkon, bonj. [*Dja Morak, korroko?*]

21 Morak makka ngalengman kondah. Makka kanjdjibeh. Ngaye ngawakwan Morak. Korroko nuk makka. Yakminj korroko, bu ngaye ngayahwurdni kunubewu yakminj, bu ngayakni yakminj.

22 Or ngayakni wanjh yakminj. [*Dja Kunj Murrng?*] Ayh? [*Kunjmurrng manu?*] Burrkyak. Makka ngawakwan. Dja njamed mak ngaleng Burrangkal nganang makka. Burrangkal makka ngandibukkang.

23 SE: Dja wurdwurd yibenmunkewe?

27 Yoh. Murdduh nganang, Mardayin nawam boyenh, nakka Murdduh wolehwolebuyika nganang. [*Murdduh?*] Yoh, Yaburlurrwa ngarrku. Boyen nganang kondah Kunbarllanjja kurih or mak koyek. Ngarrimdurndi. [] Dja makka manu mankarre. Kaluk ngaye, ngaye Mawah, ngaye Mawah kerrngekenh bu minj ngandibukkayinj Wubbar. Burrkyak. Dja nanih nawu ngandimarneyolyolmi werkk ngandimarneyolyolmeng...ngadjalwam ngadjalwam, fifteen. Like kunkarre ngamangi

yiman outside, kore njamed kore birriwokdi, ngandimarneyolyolmi. Ngad maninjmanu mankarre mak kerrngehkenh bewh, bu kerrngehkenh bedda Mawah bindimarneyimi nawu dabborrabbolk. Wanjh ngayemanwali nahni Mawah manekke rerrih ngandibukkani.

28 Kore ngandimarneyimi, “Yuwn yire. Yuwn yire yidjirdmang. Yuwn yire yimadjmang. Namekke nawu bininj nuye.” Or “Njale yire yikilekme? Bu kunukka yiyime. Yuwn yire bu yirrabolk, wanjh yuwn yikadjung njalehnjale. Makka manu yikarrebakke.” Birriyimeng ngardduk Mawah. “Yire djenj yirranjbun, mayh njale, la yiburrbun nakka yimka. Yuwn yirrundern kured, yuwn yiwarlkarren. Kunmarrwe nakka bonj, yimka. Kured kaluk ngundinan yingun.” Manih bu rerrih Mawah ngandimarneyimi, wanjh ngarridjalwam.

29 Bu...fourteen ngayimerranj, la ngandibukkang bu Wubbarr. Ngandimarneyimeng, “Bonj, yingan wanjh yire yinan Wubbarr. Wanjh kumekbe ngandimarneyolyolmi, “Wubbar yibengkan yuwn bu yibengkan mak yiman Kunabibi bu kahyime.” Ngandimarneyolyolmi, “Nanah yuwn yingun, Nanah yuwn yire yiwabmingun nanah nawu kahyo. Yuwn yidjowkke.” Karohrok rowk. Kunkarre kunmekbe kahyime.” Ngandimarneyimeng. “Yiburrbun kerrngehkenh ngundimarneyimeng, ngundimarneyolyolmeng?” “Yoh,” ngayimeng, “Dja? “ “Bonj. Bukka ngundimarneyime mahni Wubbarr yina.” Berrewoneng Wubbarr karohrok. Maninjmanu kerrngekenh ngarrihyolyolmi bu ngudda yiyahwurdni bu ngarriolyolmi.” “Yoh,” ngayimeng. Kaluk njale Mawah bu Mawah bu birriolyolmeng. Minj ngawohrawinj. Minj ngabenbawoyinj, minj ngabaldjekmenin, minj ngabaldjekmenin, burrkyak. Makka manwarre. Makka manu. Minj ngaye ngabakkebakkemeninj kunkarre. Minj understand kunukka ngayimeninj. Ngaye ngawernhmayinj marndi. Wardi mistake ngayimeninj, but ngakarrebawoyinj ngakarre...ngakarrebalarnehmeyinj, bu minj ngawernhmei bu Balanda kabirriyime “misunderstanding” ba wardi ngawarrewoyinj. Ngadjareni ngawernhmangi ngayenu.

30 Kaluk minj ngawohrawinj bu Mawah birriwokdi nawu ngadjareni. gaye ngabenwobekkani. Birriyimi, “Bonj wanjh yikeyyuwn. Bu wolewole.” Wolewole ngaye ngarri ngandimarneyimeng, “Yuwn yiwokmulewan bu yibekkan mayali. Kunmayali. Yibekkan ngundimarneyolyolme ba bu yidabbolkmen yimang

kunkarre.” Wanjh bu yolyolmi, wanjh minj ngawokdiwirrinj gaye ngadjaldi. Ngani...yolyolmi... Mawah birriyolyolmi. Nakudji yolyolmi or nabuyika yolyolmi. Ngandimarneyolyolmi rowk, nawu Nakurrng, gaye Kakkak gayimi. Yolyolmi mak kunukke rerrih nganmarneyimi, “Yuwn yiwohre.” Wanjh gaye ngawokbekkang. Birriyolyolmi birriyolyolmi...rowk. Nakurrng mak yiman, like nganmarneyolyolmeng ngayahwurd ngadjalbekkani. Bu baleh ngabekkani, “A ngare toilet”, wanjh ngamarneyimeng, “Yingurdmen, la ngare. Ngayebu. Gaye med ngawurlebun la ngamdurndeng, manekke yiwokdi.” Wanjh kunukka, ngurdm la ngarey. Makk minj ngarrolkkayi wokyak bu ngayeman ngadjaldolkkayinj ngawokdiwokdiwirrinj kunukka wanjh kunkarrewarre. Kunubewu gaye minj ngawernhmeyi, marndi minj ngawernhmeyi. Gaye wanjh ngadjalni, wanjh ngadjalni...birriyolyolmi rowk. Gayimi, “Med, yingurdmen la ngare ngawurlebun. Kaluk ngamdurndeng. So ngamang kunkarre.” Gayimi, bu ngayimeng mak, “Ngawernhmang kunkarre.”

31 Gaye bu gaye ngawokdi. Gayenu minj kunkerrnge ngamang, gaye nuk kunkarre djal ngamang bu yiman Mawah nandimarneyimi - Nakurrng, Makka, Ngalkurrng ngaldaluk, Mawah nawernwarre or nayahwurd mak, ngad ngandimarneyolyolmi bu kunkare. Minj gaye ngarrolkkayinj ngawohrawinj, larrk. Gaye ngadjalni...birriyimi, “Bonj, ngaburnbom. Ngayakwong la wanjh yikeyuwn.”. Wanjh nakeyoy. Kunukke gayimi gaye. Nuk gaye bu ngayolyolme. Manihmanu bu gaye ngayolyolme manu mankarre. Minj bolkkime kamang. Kerrngehkenh manbu kerrngehkenh ngandibengdayhkeng dabborrabbolk: Mawah, Nakurrng, nawu ngalu Makka, ngalu gaye Karrard, la Kakkak ngalu ngaldaluk, Ngalkurrng ngalu. La ke nakurrng, nawu gaye Kakkak gayime narangem. Nawu Doydoy, Kankinj Kankinj nawu gaye Mamam gayime. Makkah bibornang. Ngalu gaye nganyawmey. Birriyolyolmeng ngardduk.

32 Minj gaye nuk ngawohrawohrawinj bu ngabekkani law start birriyimi birriyolyolmi ngardduk. Kunmayali bu, bininj. Baleh, baleh, baleh, baleh, baleh, ngandimarneyolyolmi. Kaluk bu ngandikang Wubbarr kerrngekenh, businesswali kore ngawam. Wanjh ngandimarneyimi, “Yibekkan. Makka manu same law yiburru kore kerrngehkenh ngundimarneyimeng bu yiyahwurdni, kurobbe. Kondah bu kurralk. Manih manu bininjkenh law ngalenggarre. Ngalengman kondah. Bininj

law, no daluk. Makka manu kerrngehkenh ngarrihyolyolmi ke. Makka manu wanjh daluk dorrengh kore kured. Manekke rerrih mankarre manih manu yibek kang, nakka yina, yibekka nakka, nakka, nakka, nakka, nakka. Makka mankarre manmekbe rerrih. Yuwn yibakke manekke mankarre. Yiburrbun bu kerrngekenh bu ngundimarneyimeng.” Kunekke ngandimarneyimeng wanjh ngayenu ngaburrbun. Ba bu yarrkka wurdwurd nawu ngabenbengdayhke. Bu nanih yawurrinj kabindibengdayhke, larrk.

33 Wanjh bu med manih wurd ngayolyohyolyolme manbuyika manbu. Dja kondah bu, kondah bu yiman manih wanjh bolkkime benbengwarrewong nanih wanjh nawu yawurrinj, nawu birrikerrnge. Marrayin birrinang, Wubarr birrinang, Lorrkkon birrinang, kunubewu but Wubarr nakka minj birrinayinj yikayika nanih nawu, burrkyak. Kunabibiwi. But why, why bu kabirrire, kabirrire manih mak manbuyika kunekke mak ngaye ngahnan. Yawurrinj minj understand birriwernyimeninj bu kabirrire kabirridurren, kunekke kabirrire bu kabirriyidngalke, kabirrihmarneyidngalkerren. Bu manbuyika benhbengwarrewong, manihmanu Balandakenh manu wolehwole makka bebmeng manbu kunbang. Manekke wanjh manu worse benmarnbom nawu sixteen or eighteen or seventeen, kunbang. Wanjh they get silly more and more everywhere. Makka manwid but why minj kabirriburrbun kore ngad bininj? Manihmanu law, kurih bu kurralk - kondah kurobbe kuwid. Makka minj kabirriburrbun yiddok.

34 Nawu yawurrinj namekke mak manih bu mak ngayawoyhyolyolme kunbuyika bu. Makka ngaye minj ngayimeninj larrk. Bonj. Dja maninjmanu manu ngaye ngayolyolme, maninjmanu minj ngaye ngamang bolkkime. Ngaye nawu ngayolyolme kore ngandibengdayhkeng kerrngehkenh ngandimarneyolyolmeng Mawah. Makka ngalbu ngandiyawey mak nganmarneyolyolmeng. Yimeng ngardduk, “Yuwn yiyawoyh...yidjirdmang. Baleh yiyime?” Or baleh, baleh, baleh, baleh, “Yuwn yingun nawu yire djenj yirranjbun, yimkan kured.” Karohrok rerrih ngalkurrng ngalu ngaldaluk, ngalu ngalekke ngaye Kakkak ngahyime. Nganmarneyimeng kunmekbe rerrih same law nganwoni. Minj ngarawinj ngaye nawu, bu ngarey djenj ngadanjbuni nakimuk nawu, namarnkol or njale, nakka ngadjalkani kured. Ngakani kured, minj nganguyinj kurralk, larrk. Ngakani kured ngabenbukkani, wanjh birriyimeng, “Burrkyak, minj yingun nakka. Ngaleng

yahwurd yingun. Marrngunj yingun, burd yingun. Nakka bonj yingun. Nakka namarnkol nakimuk [].”

35 Kaluk ngaye nawu kunkarre ngamey, manihmanu ngayolyolme kunmekbe yerrih ngadjalyime - same law. Same meaning. Bu ngaye ngaburrbun but I don't know baleh mak birribuyika kabirriburrbun. Bu ngaye Mawah ngandimarneyimi kunukka maninjmanu law ngaye ngandiwong. Mawah ngandiwong manu bininj kunkarre, kaluk ngayenu ngawernhbekkan Mawah ngabenwokbekkang. Wanjh understand ngayime. Manmekbe ngadjalwohyolyolmeng bonj, la ngaburnbun.

36 Minj mak bu ngakarrebarlanhmeyinj manu Mawah bedberre, burrkyak. Ngakarmeng ngaye ngadjalwam, birridoweng birriyakminj, la ngabenwokkarme ngaburrbun. Mawah ngayekenh birridoweng birriyakminj - Nakurrng, ke Nakurrng nawu ngudda, nawu ngaye Kakkak ngayimeng doweng but, still ngawokkarme kore yolyolmeng ngardduk. Or, Makka ngalbu ngaye nganyawmey, doweng, la ngawokkarme kore yolyolmeng ngardduk. Baleh, baleh. Still ngawokkarme. Makka, makka manu kunkarre minj ngabarlanhmeiyi, larrk.

37 Ngawam kore business ngandimarneyolyolmeng ngandibukkang, ngaburrbun rowk. Kore understand ngayimeng business. Bonj ngaye ngadjaldangen ngadjalni. Minj mak baleh ngayimeninj, larrk. Ngadjaldi kore manekke manbolh manbu ngandibukkang. Law manbu. Manbolh manbu ngandibukkang manu yiman manbolh rerri makka manu law. Kore ngandibukkang. Manmekbe ngadjaldi. Minj ngabawoyinj, minj ngabarlanhmeiyi, larrk. Kunukka bu ngabarlanhmeiyi ngadkenh kakarreyime law. Manbu birriyolyolmi ngardduk daborrabbolk. Makka manu ngahbakkemeninj minj ngarryujinj kunkarre. Karriyime bu Balanda kayime, “against law”. Bu ngabawoyinj missed him ngayimeng, or baleh, O minj ngayimeninj ray makka mankarre minj ngawarnyak ngamang. Because makka against ngayimeninj law.

38 Ngayembu ngabekkani ngadjareni werrk ngamangi manekke ba ngaburrbun. Ngawokburrbun that man nawu nganmarneyolyolmeng - Ngabbard or Kakkak or Karrard. Ngamang maninjmanu mankarre ba bu karrownen baleh, but still ngakarme. Yiman bolkkime wanjh birridowerrinj birriyakminj. Still ngakarme

ngabenwokkarme daborrabbolk Mawah nawu, ke Nakurrng, narangem.
Ngalkurrng ngaldaluk ngalu ngaye Kakkak ngayime. Ngalu ngaye Karrard ngalbu
ngayimeng Makka. Still ngawokkarme. Doweng la ngawokkarme. Kore baleh
nganhmarneyimi. Nganmarneyolyolmi. Manu mankarre duninjh.

39 Bonj, manekke ngayolyolmeng. Dja rerrih mak manbuyika bu baleh, mak
ngayolyolme yarrkka bu ngandimarneyimi. Bonj manmekbe bu ngayolyolme.
Ngaburnbun. [[Laughs]] Yarrka bu, kaluk bu yerri yarrkka bu kunubewu ngawokdi,
kore ngandimaneyimi.

40 SE: Med, ngaborledke tape dja...ngarrbongun tea and djawahdjawan questions.

[Mah. Mah. Bonj]

41 [[Tape turned over and rewound to commence start of side B.]] 41

42 SE: Three ngamarnbun. Danjbik ngamarnbun tape, dja nakudji won. [Mah.]
Ba yikarme ke. [Ngoyh]. **Mah, aba ngudda wanjh ready yiyime? Ready ngudda**
yiyime Ngabba? Kamak? [Yoh] **Mah. Bu ngudda yiyahwurdni daborrabbolk**
nangale ngundibukkabukkani yiman kayime dolobbo dja djang [Yoh.] **bim.** [Yoh.]

43 Yoh, mak ngandibukkani bu ngamarnbuni, yiman dolobbo birrimarnbuni,
ngandibukkani, dja borndok birrimarnbuni. “Nanah borndok kunih yiyimowon,
mankolekenh,” birriyimi. Or, “Ngaye ngakoledadkeyi manbu yire yidjobke manih
mankole.” Ngaye ngadjobkeyi ngayeman ngandibukkani kore wanjh ngadjorrngmi
ngayeman. Ngadjorrngmeng [] nganami djalakkirradj or lama. Nganami bu
ngayeman bu ngamarnbuni, ngangarnmangi. Borndok ngayeman ngadjedmi
ngamarnbuni. Yiman bu daborrabbolk birriyimi. Like ngaye ngandimarneyimeng,
“Yimarnbun yingan.”

44 Or dolobbo mak. Dolobbo ngabimbuni ngandimarneyimeng, “Dolobbo
yibimbun.” Or, “Kuwardde yibimbu.” Kore ngarrihni. Kuwardde ngabimbuni.
Kuwardde bu ngarriyoy, kuwardde kore ngad. Badbimkarri but djarreh minj karrire
moddika, nawu ngaye baleh nuk ngakukyimi la ngabimbom, kaluk ngarridurndi
Mawah nganmarneyimeng, “Nanah nawu yibimbu.” Bu kunukka ngakukyimeng - 18

ngayimerranj nungka nganyirrunndi Mawah nganbukkang nganmarneyimeng, “Nanih nawu yibimbom yiyahwurdni.” Kunj nawu ngabimbom. Karri kore [] kore Tor Rock, la kurih karrikad. Kururk kore ngarrihyoy. Wanjh nganmarneyimeng, “Yibimbu.” Mawah nganmarneyimeng. Ngabimbom. Ngandibukkani wanjh bu ngabimbuni. Minj mak ngabawoyinj bu.

45 Ngandimarneyimi, “Yimarnbu djalakkirradj, yingan yire.” Nganami djalakkirradj. Ngarey ngadjobkeyi mankole. Nganmarneyimeng ngayeman ngawirrkmi ngadjorrngmi rowk nganngarnmangi. “Yiray yirrahdanjibun.” “Yire yiwuhwurlhke.” “Yire karrkanj yirrahdanjibun.” Ngandimarneyimeng. “Mayhmayh yire yirrahdanjibun.” “Korlobok, kernalk, karrkanj yiray yirranjbun. Yiwarlahkan.” Kunworr ngabakkeyi, njamed ngabalhmerreni ngaye ngayikani nawu, kernalk yarrkka, karrkanj ngarranjbuni. Yika mak ngawarrewoni or baleh ngayimi ngayimi.

46 “Yiray kab mankung yiyawan.” Ngarey mankung ngayawani. Ngawohnani...nganani, ngarredjmi, ngarredjmi ngarrahkendongi ngamyirrunndengi kured, ngamrey ngabenmarneyimeng nanih ngarredjmeng. “Yinguneng?” “Burrkyak,” ngayimeng. Because mak mankung mak birriyimi nadjamun. “Yuwn yingun manmolk.” “Yika bakmeng manbu kundulk kundulk manu bakmeng nawu nanih nawu mankung?” “Burrkyak,” ngayimeng, “Manmak.” Ngaye ngadjaldedjmi. Dja nawu bakmeng kunukka ngandjalmarneyimeng mak nawu Mawah. “Nawu bakmeng, kabakme, bu yirredjme kamankan kabakkabakkme. Nakka yuwn yingun. Yibawo. Makka yirrahkendong, yiyirrunde kured bedberre, yibenwon yarrkka.”

47 Nahni mak bu nganang wanjh kunukka, nanih nawu Wubbarr wanjh kunekke ngandimarneyimeng. “Mankole yire yirredjme kabakkabakme nakka yuwn yingun. Yidjaldahkendo yiyirrunde yibenwon wurdwurd. Dabborrabolk.” Bu kunukka ngakukyimi nakka minj ngawoyinj nawu wurdyaw []. Wurdwurd nawu bonj, yawurrinj nawu. Yawkyawk burrkyak. Kohbahkohbanj minj ngabenwoyinj. Dabborrabolk ngabendjalwoni bonj. Nadjamunni nakka ngaye ngardduk.

48 Bu kunukka wanjh ngad kahyime bu njale yiman bolkkime kabirriyime. Karohrok yerri makka mankarre ngayolyolme manbu school kabenkan. Kunukka wanjh bu ngaye wanjh school mak ngandibadkani , Mawah ngandimarneyolyolmi

how kore understand ba ngayimi. Yiman school yerri ngandikani, Mawah nawu bu ngandimarneyolyolmi. Birriyimi “Yiddok yikarremey?” bu ngandidjawani. Mawah bu ngandimarneyolyolmi ngandidjawani, “Yikarremey?” “Yoh,” ngayimi, “Ngaburrbun, ngamey.” Err, ngayoy, bu malaywi, malaywi wolehwole ngandjawani. Yolyolmi rowk, nganmarneyimi, “Yiburrbun?” “Yoh, ngaburrbun makka wolehwolehni makka yiyolyolmeng.” “Yoh!” “Ngaleng. Mah, Yiburrbun.” “Yoh,” ngayimeng, “Ngakarremey. Ngakarreburrbun wanjh.” Kunmekbe ngayimeng.

49 Minj birriyolyolmeninj ngardduk bonj, mak ngandibawoyi burrkyak, must ngandidjawani Mawah, Makka, Nakurrng, Ngalkurrng, Doydoy, ngandidjawani bu birriyolyolmi, ngandidjawani, ngandimarneyimi, “Yikarremey?” Yikah ngayimi, “Burrkyak, minj ngameyi, minj wernhbekkayi. Bu minj kunu bekkkan, dja minj ngawernhmeiyinj bu balehbeh kahkarreyime kore yihyolyolmeng.” Still another question ngawoni nawu Mawah. Wanjh yolyolmi ngardduk. “But kuni kakarreyime kuni bu marnemarneyime,” yolyolmi rowk. “Ngaleng,” ngayimeng.” “Yimey?” “Yoh,” ngayimeng, “Ngamey wanj.” Kuhni bu ngayimeng.

53 Karohrok bu yiman yahwurd kabihkang school kahbihbimbun, nakka werck kabimbun kanan. Maninjmanu Balanda, Balanda kabimbun kanan djurra. Or mak manu kabimarneyime nawu beywurd or nabuyika yiman teacher nawu, kabibukkan, still kaburrbun. Karohrok but djurra kayo. Ngad bininj minj kabirriwernhmang kunkodj, larrk. Nanih nawu bolkkime birrikerrnge nakka wanjh bonj. Because karryolyolme bedberre kunubewu kabirribimbun.

54 Bu yiman ngaye Rdarda ngahmarneyime. Bu start yimeng wam school. Wam bu fourteen yimerranj, wanjh ngamarneyimeng, “Yibimbu start, yibimbu mayhmyh njalehnjale, kunj, njale, kunmayali, []” Balwam, balwam, balwam, balwam fifteen yimerranj nawu ngamarneyimeng, “Yire yibimbu Kunwinjku. Try yibimbu Kunwinjku.” Karohrok yerrih manekke. Wanjh rohrohmeng bimbom. Rohrohmeng bimbom. Kerrngekenh bimbom nawu Nakangila, Nawamud. Nakangila kumdolk kang Kumardderr, Nawamud nuk baleh bu dingihdi wanjh biyameng. Wanjh yingkih marnedi kerrngekenh bimbom manu nungan djalwohbimbuni like Rdarda.

55 Manimanu, mankarre makka kadjalrohrok rowk. Minj mak makka manu minj mankarrewarre manu karrimarneyolyolme. Wurdwurd yikah, some wurdwurd kabiriyime mankarrewarre. Bu kerngekenh kunukka kayime bu kakimukmen yiman kondah kamhre, [[Indicates height of a four or five year old child.]] yiman kondah kakodj, dja start karriyime karrimarneyolyolme kondah bu, kondah kakodj kunukka wanjh kabirriwokbekkan kornkumo. Bu kondah kakodj. Yiman school kare kabimarneyolyolme Balanda. Kunukka wanjh understand wurd kayime. But kunih bu ngabalyime kondah ngahbalhre bu kabalhre kondah start biwo law. Kunkarre, mayali bimarneyolyolme. Before kare kore Balanda kabalbimbun and bukka kabalwernhdadjme, kawernhburrbun ba. But bininj werck biwo kunkarre, kornkumo, namanjmikken. Nungka biwon or ngalbadjan. Nungka werck biwo kunkarre ba bu kare school kabimbun, wanjh kabalwernhmang bu kunmayali meaning bu, understand kabirriwernhyime, kabiriyime “Oh yes, Kunmekbe kakarreyime.” Ba kawernhburrbun, manu school. Or, bininj mak kabiwokbekkan kabiwernwokbekkan ba kabirriburrbun.

56 Dja makka manu (kornkumo) kabidjalkarrme wokyak, bu yiman kahre kondah, kabimarneyime, “Yire school.” But why kerngekenh minj kabirribengdayhke bu kondah kakodj. Nakka kabidjalmunkewe school. Kadjalle kabirribimun rowk, bonj. Wolewoleh kamdurndeng, “Bonj, kore ngadjaldirri.” Malaywi kare, kabalre bu yiman kaballe kondah nakka kakodj. Nawu kadjalle school, but minj kabiwokkarrme kornkumo, larrk. Bu kerngekenh kunmayali minj kabirriwon, larrk. Minj kabiwon kerngekenh. Burrkyak. Only kadjalle kore Balanda, bonj. Makka manwarre. Kunukka wanjh makka kunwarre. Bu ngaye ngayime kunwarre kunu. Must kornkumo biwo kunkarre. Ba bu kore Balanda kayo bu kare bu kabalwernhbengan. Kabengan bokenh. Kore kabalhre, kabalhre la kaburrbun yerrih kore kornkumo kabimarneyime.

57 Dja bu kaballe kore Balanda, bu kunukka Balanda kabekkan, bonj bu karrurrkmirri kunmak, kabimbun kamak Balanda kare through, kare high school, but kornkumo kabiwokkarrme rerrih. Dja bu kunu minj kabimarneyolyolme kornkumo, larrk. Ngad minj kawernhmang, larrk. Might be nawu bininj kadjare kare high school, one little boy, might young boy nawu kare, yawurrinj yiman. Kare wanjh Balanda kabimarneyime, “Bu ngudda wanjh yiwam school wanjh yirey high school.”

Kareee like kamang kore Balanda kabaldjalle, kabaldjalle, kabaldjalle, kurih bu yerri larrk. Kameddan, burrkyak, miss kayime that law kore ngad kadberre bininj. Bininj law. Maninjmanu ngaye ngahnan. Manekke manu ngaye ngahnan bu ngayolyolme.

58 Yiman ngaldumanj, narrumanj, nawu school kabirrire nuk ngabenmarneyolyolme berrebboyen. Nikka nawu, dja ngalka ngalbuyika Hanna? Nakka ngabenmarneyolyolme berrebboyen. Ngayolyolmeng bedberre wurdwurd ngayimeng, “Yuwn ngurrihre, must ngurribekkan kondah werrek kunkarre.” Yiman narrumanj D___, nakka ngamarneyolyolme. Kare school kamdurndeng ngamarneyolyolme. “Mahni bengdayhke kunkarre bu yimang manu ngad kadberre. Ngudda Kunabibi yinang,” ngamarneyimeng, “Yaburlurra ngarriwam, nang, business. Business makka manu ngunkan straight. That business minj njale njalekenh, makka manu ngandibukkan law. Manu business. Ngad kandibukkani business, makka manu law. Ngunkan mandjad. How ngudda yire? Baleh yikebrok. Kunukka kakarreyime. But kerrngehkenh yima burudjang manbu, ordinary one, bininj ngunmarneyolyolme, kornkumo namanjmikken, ngalbadjan, kured like yolyolmi, bu yire business yinan, you understand all that law. Yiballe, yiballe, yiballe manekke kore yire Balanda, makka yingan yidjalburrbun two ways.”

59 Bu yiman ngaye Rdarda ngaye ngayimowong. Nganewam ngamarneyimeng, “Kuhni yiyimen. Yiburrbun ngarridjalyahwurdni bu reyi school, benemrey nadjakerr rowk. Dja nakka nakudji mey nabeh nawu nawarre. Ngadjalrlobmeng kodjwarreni nakka. Nakka yolyolmi nuk kandidolkkani baldjalle nungan balwohdirridirri. Dja A. nakka djalni. Bu ngaye ngayolyolmi berrewoneng. Nanih nawu Rdarda nawu ngunedabbolk. A. nakka djalni, nganwokbekkani. Nganwokbekkaniiii ngayakwoni, ngayimi, “Bonj wanjh. Yikeyyuwn.” Malahmalaywi bu ngarrihniiii, ngarridolkkani ngabenbenewoni manme, dja benerey school. Benebidbuni, ngaye ngayolyolmi berrewoneng. Nanih nawu Rdarda, nanih nawu ngunedabbolk, nakka ni. Nabeh nawu nakka balhdjaledjaley, kaluk kunekke minj wernhmeyi kunkarre, larrk. Kodjwarre. Kodjwarreni nakka nanu.

60 Maninjmanu ngayolyolmi benewoneng ngaye Rdarda, kunmekbe kunu kayime kunkarre, yiman bu ngaye kerrngehkenh ngandimarneyolyolmeng Mawah. Bonj ngayemanwali Rdarda ngabenbenemarnbom, ngalyabok ngabenmarnbom. Wanjh

ngabenmarneyolyolmeng. Minj mak ngabawoyinj nakudji, larrk. Or ngalkudji, larrk. Same law ngayolyolmi manbu Mawah ngandiwong kerngehkenh. Kerngehkenh ngaye nganmarneyolyolmeng. Ngalyabok, Nadjakerr, ngabenmarneyolyolmeng rowk makka. Minj mak ngabawoyinj nakudji or ngalkudji, burrkyak.

Ngabendjalmarneyolyolmeng rowk nakka. Same mankarre ngayolyolmeng manbu Mawah ngandiwong law. Minj ngaye ngabenbukkayinj manu ngayeman ngardduk, burrkyak. Manu Mawahkenh makka kunwok. Manekke yerrih mankarre makka ngawokdi. Ngabenmarneyolyolmi baleh, baleh, baleh, baleh kunmayali bu, meaning, bu Balanda kayime “meaning” - mayali. Kunkarre. Law. Ba marndi birriwakwayinj. Ngalyabok, Nadjakerr.

61 Must ngabenmarneyolyolme rowk. Birrirey school wanjh birribaldjalburrbuni bu kerngehkeni mak ngandiwokkarmi kore ngaye ngayolyolmi. Kurih bu minj kabindimarneyime. How bu minj kabindimarneyolyolme kornkumo. Kornkumo nawu ngayolyolme or namanjmikken. Manekke ngaye ngahnan, manu ngayime manwarre: Yikah birrikodjmak school kabirrire, yikah mak djal burrkyak. Because njalekenh Korlonj? Minj kerngehkenh kabindiwon manbu idea, like kabindidjawadlawan how kabindimarneyolyolyolme bu, “Yibimbu dolobbo”, “Yibimbu njale”, “O, yire mankole yire yidjobke”, or “Yimarnbun djalakkirradj, yingan yingarnma yiweleng”, or “Borndok yimang yingarnma”, or “Berlbban yidjedme”, or “Djalabban yidjadke yimarnbu”.

62 Nakka djalakkirradj wolehwoleh mak nawu wire, dja kunkare makka kundulk. Kundulk birrimarnbuni, mandubang birridjedmi. Birrinami djalaban nawu birrihngeybuni. Kundulk mandubang djenj nawu birridanjbuni. Djaying bu, burrkyak minj ngaye naburrbun mak, only djal Mawah birriyolyolmi, makka manbu. Yika ngamarnbuni mankole manbu, mankole ngamarnbuni.

63 Minj ngabengwokwememinj Mawah ngayebu ngayenu ngadjalkarrme kore birriyolyolmeng, “A yoh,” ngayimeng, “Ngaleng!” Minj ngayimeninj, “Kab baleh kahyime?” Bu minj ngawernhmeiyi wanjh ngadjawani, “Ngabba, baleh yiyime manu?” Wanjh durnhdurdengi nganyawoyhmarneyolyolmi. “A,” ngayimeng, “ngaleng. Kunekke kahkarreyime?” “Yoh, kunekke kakarreyime.” La kunukka bu ngudda ngarriwokdi, kunu kunwid.”

64 Kumekbe Mawah ngaye ngandimarneyolyolmi, ngaburrbun. Kaluk ngaye ngayolyolme maninjmanu, minj ngamang bolkkime, larrk. Minj ngamang bolkkime kunkarre, larrk. Maninjmanu mankare manu kerrngehkenh Mawah ngandiwong. Maninjmanu ngayolyolme. Makka ngandimarneyolyolmi ngaye ngadjalkarrme, Mawah ngabenwokkarrme. Minj djurra ngabenwokbimbuyinj Mawah, but ngabenwokbimbom kunkodj ngardduk, kore, kore ngandimarneyolyolmi. Kondah ngabenwokdahkendoy [[Points to his own head.]]. Makka, ngalbu ngaye nganyawmey, Nakurrng, ke nakurrng, ngabenwokkarrme rowk. Birridowerrinj daborrabbolk, bolkkime ngabendjalwokkarrme. Ngakarrme kunkarre. Manbu ngandiwong, minj ngakarrebarlanhmeiyi, larrk.

65 Kaluk nawu, Nadjakerr, Ngalyabok, ngabenyolyolme, ngayolyolme bedberre djaj ngabenbengyolyolmi, nakka mandjalkare manbonjbonj yerrih, manekbe manu ngandiwong daborrabbolk. Minj ngayeman ngawokmarnbuyinj ngabenmarneyolyolmeninj burrkyak. Wanjh ngawam ngamarneyimeng nadjakerr nawu, nanih nawu ngunedurkmirri, yibimbu kab, wanjh wardi yirohrokmen kab yuwn bu yirhre munguyah Balanda yihbimbun, dja ngokkenh yihre. Ngalekke ngalngamed, Mrs Harris ngalu nganmarneyimeng. “Nakka ngaye ngakarrme nawu, school kare nakka namak A___, good boy.” “Ke!” ngayimeng. “Yoh.” Wanjh, ngabengdayhmeng, “O, kunubewu Andrew namak, kodjkulumak nakka”, but, ngayenu ngardduk idea, ngaborledkeng ngayimeng try ngamarneyime kabimbun Kunwinjku. Ngayimeng bu ngayeman mayali Rdarda wanjh rohrokmeng, Kunwinjku bimbom. Yoh. Wanjh because makka manu ngayeman ngadjaldjurrkkang minj Balanda biburlumi ngalekke ngalbu benhkani ngalu teacher, Mrs Harris ngalbu yimeng, “Nakka Andrew nakka good boy kare, kare kabimbun kunmak kunkodjkulumak nakka. Minj kayirrunng, minj kabawon school, la kadjaldi, namak.”

66 Wanjh Balanda nganbengdayhkeng, ngayimeng, O yeah, kunubewu namak. Like ngamarneyimeng idea ngardduk, ngayemanwali ngabendjalwohmarnbom wanjh ngadjawam Rdarda ngamarneyimeng, bu ngayeman ngaburrbuni kunubewu namak nahni. Wardi ngaye ngarohrokm ngabukkan Kunwinjku kabimbun, wanjh Kunwinjku ngabukkang bimbom. “Wardi bu yibimbu”, ngamarneyimeng, “Kunwinjku wardi yirohrokme, ba bu yire Balanda, Balanda Kunwinjku.” Wanjh

Kunwinjku bimbom. Wam bimbom, kumdurndi. Kumkang nawu djurra nganbukkang, “Nanih nawu ngabimbom djurra, Ngabba.” “Mah”, ngayimeng, “Wardi yiyolyolmen. Yiyolyolmen kore baleh yibimbom.” Wanjh yolyolmeeeng, yolyolmeng, “Yoh,” ngayimeng. “Kamak kunubewu. Wardi bu munguyh yiray.”

67 Wanahwam kuninjku djalbimbom, bimbom, bimbom.

68 Wanjh nawern djurra kurrmeng, kured yoy, yikah mak kani school. Wanahwam kurrmeng kore school namekbe djurra. Minj kurrmeninj larrk kore nuye kurrmeng, dja birrinang kumekbe. Birrinang nawu Balanda teacher nuye, wanjh, ngali ngalkohbanj nganmarneyimeng teacher ngaleng, “Nanih Andrew nganang bimbom Kunwinjku.” “Ke?” “Yoh,” yimeng. “Kunwinjku bimbom. Bu nganang, kurih kayo kore nungka nuye njamed, dahdahdahkendoy.” “Ngaleng!” ngayimeng. La korroko ngaburrbuni bu ngamarneyimeng, “Yibimbu. Djurra yirohrokme Kunwinjku. Ba bu ngunerohrok, wardi nugnyurrhke bu Balanda munguyh yire. Yika mak yibimbu kunwok, karohrok.”

69 Wanjh bimbom, bimbom wanjh djalwam birribalbimbom birriwern. Kunmekbe start'im ngaye ngayimeng Rdarda bimbom Kunwinjku. La ngamarneyimeng, “Yibimbu, yibimbu kunwokbeh. Kunwinjku yibimbu.” Wanjh bimbom. Bimbom, wanjh [] birriwern birrinang birriyimeng, “O, kunmak.” Wanjh birriwern wanjh start'im birriyimeng bu birribalbimbom. Kunukka wanjh ngayimeng bu ngaye ngabenbukkang like, yarrkka like, yarrkka bu like nawu yawurrinj. Dja bu ngabenhmokenbawon kunukka kunwarre. But teaching ngarrbenyime somewhere else. Ngarrbenkurrme.

70 SE: Dja, Ngabba? Bu yidjare school kabindibukkabukkan kunwok?

71 Yoh. [*Bokenh*?] Kunwok, ngad bininj la, yoh, Kunwinjku kabindibukkan dja Balanda, ba bu bokenh. Bokenh ba bu kabirrikarrme. So, kunubewu kabirriwernhbengan bu, like yiman bu namak, namak nawu kodjkulumak, or ngalkodjkulumak daluk wurd. Wanjh kunukka kawernhmang bu kunkodj. Kunmayali bu, manbu ngad kad bininj. Ngad bininj, bininjkenh kunmayali.

72 SE: Manbu Kunwinjku, yiddok Kunwinjku duninh? Dja njale mak?

73 [[Brief interruption by visiting children.]]

74 SE: Nawu mamam rowk yibenkarrme, mawahmawah nawu yiwihmeng, dja yibenbukkang nuk Kunbalak, Kundembuyh?

75 Yoh. Ngabenbukkan, [[Coughs]] ngayolyolme yiman nawu Narrumanj. Narrumanj D___ A___, N___, D___ - ngalka ngabenbukkan, ngabenbukkan rowk manbu Kundebe manbu kabirrikarrme law, nawu ngaye Mamam ngayime. Narrumanj, bedda ngaldumanj. N___, H___, nakka ngabenbukkan law. Kundebe mahni ngaye ngayimi bu, “Nanih Nakurrng. Nakka Kanjok nawu yiyime, bu nakka Ngabba yiyime nakka nayaw.” Kuhni bu ngayime. Kanjok bu nawu benemodjarrkdorring. Yaw, yaw kabibornan, badjan kabibornan, wanjh yaw nungka yimarnedi. Ngunemodjarrkdorring nakka. Yiman bu nawu yibengkan nawu W___ kabirriyime. D___ nungka W___, la D___, wanjh kanjok kabimarneyime, because W___ bibornang S___, wanjh D___ nakka yaw kabimarnedi benemodjarrkdorring. [Yiyi.] Ya. Kunekke ngayime. Kanjok, but korlonj kabimarneyime

76 SE: Dja kunmikmikenh, kabirriburrbun?

77 Yoh, Kundebe, Kunbinjbalak, yoh, Kundebe manu Kunbalak or Korlonj, Mamam, Mamam makka Korlonj Mamam rerrih. Nakurrng, Ngalkurrng, nakka ngabenwon ngaye wurdwurd but yikah kabirriyime kamak, burrkyak, med yerrih. D___ bonj nakka. D___, A___, D___, D___ nakka bonj kabirrimang or kabirrikarrme ngokkenh birrikihkimuk.

78 Manbu Kundebe, Nakurrng, Mamam, Kanjok. Kanjok nawu ngunemodjarrkdorren, Ngabba yiyiyime or korlonj. Yiman Rdarda. Bedda ngawimeng. Ngaye ngayimeng nakka ngunemodjarrkdorring, Korlonj. Like Korlonj yibenyime. Or, Nangarrkkang, Ngalingarrkkang, Korlonj ngundiyime, ngurrimodjarrkdorring karohrok. Ngunemodjarrkdorring yibenkorrnjme, or ngundikorlonjme. Kunih kayime. Mamam makka kunkudji, one way, Mamam bu.one way kadjalle Mamam bonj. Mamam but Korlonj mak. La maninjmanbu bu

modjarrkdoyiburk makka manu Korkonj or Ngabba nawu Berluh. Kunih ngayime bokenh. Mamam karohrok. Berluh or Mamam, or Ngabba. Mamam nawu yiman ngalbadjan kabibornan, nawu Mamam kabimarneyime or nakka karrikorlonjhme, because Karrard bibornnang wanjh karrikorlonjme nawu Mamam karrimarneyime, or karrimarneyime nakka Korlonj karrimarneyime. Kunekke karriyime kunkarre. Karohrok rerrih.

79 SE: Nawu wurdyaw, wurdyaw bu bokenhkah kaborlhme yiman kayime kunBalanda kunkukbele, kamak kare Kormilda, or baleh kare?

80 Ya. Yoh. Bu nawu Kormilda kabirrire every year mak, kabirrire bu Kormilda dja, baleh kabirriyime? Dja minj high school kabirrire, bu kabirrire yarrkka baleh? Kare djaj kondah Kunbarllanjja. Kormilda bonj.

81 SE: Kondanj yikahwi dja yikahwi kurih, Kormilda?

82 Yoh, yoh. Kaluk, ayh, kunih bu yoh, yoh. Kaluk bu kawernhbekkan mak bu nawu Kormilda kahre bininj or daluk, nakka mak kaburrbun ngalu ngad law kore bininj, bininj law. [Mm.] Or kawakwan. Kunubewu bu kabimarneyime ngalbadjan or kornkumo, ngalka kaburrbun or nanu kaburrbun, dja nawu kadjalle Kormilda Balanda way kare, dja nakka kawakwan manu ngad culture, bininj, larrk. Minj law kamang manekke. Kunukka kunu wanjh ngahyime. [[Laughs.]] Kunukka kahyimen makka mankarre. Kaluk wurdwurd must kondah bu ngarrbenbukkan, kunmayali werck ngad bininj, ngad custom, ngad werck, before law manbu ngayime, law manbu ceremony law, after that la manih werck. Manih werck. Manih werck kondah kurobbe, makka ceremony rerrih. Wanjh makka manu kabenwon idea manu ceremony.

83 SE: Dja yiburrbun Ngalkamarrang Ngaldjalam ngalu karrurkmirri school [Yoh] wanjh ngaleng wam, kumdurndi, [Yoh.] karrurkmirri.

84 Yoh, kunukka karrurkmirri. Yoh, baleh ngayime? Mawah [*Mawah yiyime?*] Yoh, ngudda wanjh Mawah marnehmarneyime, dja ngayembu Mamam ngayime.

Ngaleng ngankorlonjhme. Ngaye ngayime Mawah. Ngankorlonjhme ngalbeh.
[*Nawakadj bibornang. C___, old...*] Yoh, yoh.

85 SE: *Dja nawu wurdwurd, kamak bu yiwarrudjkenh kabirribolhme mak?*

[Ayh?] *Yiwarrudj. Yiwarrudjkenh birribolhme wurdwurd, bu ngudda yiyahwurdni.*
Kab nangale ngandibukkani?

86 Yoh. Makka manu yiwarrudj, makka manu yiwarrudj, manu kerrngehkenh start makka yiwarrudj. And school marnbom, yiwarrudj makka manu Mr Dyer marnbom, manbu yiwarrudj school, wanjh school marnbom makka manu. Wanjh birrirey school. Ngarrirey school because, ngaye [] djah half and half ngaye ngawam school ngawam ngarriwam, bu ngarriwam kurih ngandikang kakbi, minj kondah mak ngayuwirrinj Kunbarlanja. Nakka wanjh Mamam nganewokdanj, ngaye ngamarneyolyolmi, Mamam Mr Wilson nganewokdi makka manu. Manih mak ngamarneyolyolmeng maninjmanu Kunwinjku, wanjh nganmarneyimeng, nakka man nganwokmey mak Mamam, ngayolyolmi bu. Ngaye wanjh but school ngawam ngandidjalbekeng ngandikang, dja bu ngandibawoyinj ngaye ngadiwirrinj.

87 Dja, yiwarrudj, yiwarrudj manu wanjh makka manu yiwarrudj manu, makka nganbadbukkan yerri. Makka wanjh mankimuk makka manu, manbu yiwarrudj. Yiwarrudj makka manu manbu minj ngarri...ngarmang - karridjirdmang like. Or minj ngarrhdung, bininj nawu, manih yiwarrudj. Karohrok yerri makka yiman bininj bu, bininj kayolyolme. Kunmekbe rerri yiwarrudj manu, but yiwarrudj makka, makka yiwarrudj Balanda kayime yiwarrudj, dja bininj mak manu birriyimi yiwarrudj karohrok Kunkunadj manu birriyolyolmi. Karriyolyolmi nawu ngad, yiman. Ngad kurih kondah. Nakka birriyimi Kunkunadj. Bu yiman ngaye ngayolyolme kunkunadj makka manu ngayolyolme bedberre ngawimeng, Nadjakerr, Narrumanj, Ngalyabok, Rdarda, Nadjakerr. makka manu Kunkunadj ngabenmarneyolyolmeng - law. Ngayolyolmi bu bedberre. Ngabenbukkani makka manu Kunkunadj ngayolyolmi bedberre. Yiwarrudj manu ngarri, ngamahmangi bedberre.

88 SE: *Darnkih kayakmen. Darnkih kayakmen.* [[Talking about the tape about to finish.]]

89 Ngalleng. Yoh, makka manu ngayolyolmeng bedberre kunmak. Manmekbe manu Rdarda ngabenmarneyimi, “Yuwn ngunere, yuwn ngunere, yuwn ngunere, ngunere kuhri, ngunere kuhri, larrk, makka manu manwidj, ngunebakke kunkarre.”

Ngarriwam wanjh nawernwarre wam dokmeng namg Kunabibi, nungka werck ngabidbuyhweng Kunabibi nang. Nawu ngamarneyolyolmeng, nang Mardayin nang, Mardayin benedjarrknang, Kunabibi nawernwarre dokmeng nang, ngunedabbolck namekke, rerrih nunganwali nayahwurd Mornelawk. Wanjh nawu bedmanwali nawu birribubuyika nawu wanjh birrinang rowk, bonj. Kunabibi. Mardayin birrinang rowk nawu nadjakerr.

90 Wanjh ngabenmarneyimeng maninjmanu wanjh business, ngunkan straight baleh kore ngurrire. You wrong bu yibarlunghme yidjirdmang njalehnjale, yibakke kunkarre kunukka. Must yikarrme yingan your own law. Kore bengdayhke wanjh manmekbe yiburru ba bu baleh, like ngaye ngayakmen, must still yikarrme kunkarre bu yiman ngaye ngayimeng Mawah birriyakminj rowk, still ngakarrme kunkarre, ngabenwokkarrme kondah, la ngudda nawu djurra ngurribimbom nakka ngurribimbun ngandiwokbimbun ngurrikurmen ba bu ngarrowen, nguriyime, “O yes, Ngabbard nanih djurra kore ngahkarrme. Wanjh ngurribekke ngurrinan bu ngawokdi. Ya.

91 SE: Kayakmen tape manbadjan. Kamak kaluk yerrikah might yawoyhdjawan something? [Mah, mah.] **Kunubewu yerrikah.** [Yoh, yoh.] **Bolkkime ngarrdjalbawon.** [Mah, kamak. Kamak ngalleng.] **Yiburrbun birribuyika ngabenwokmey.** [Yoh.] **Ngarawon, ngabimbun djurra.** [Yoh, yoh.] **Might be kaluk karrimirndemornnamerren ba ngurriyime nuk.** [Yah, yah.] **Kamak?** [Karribidyikarrmerren bu. Ngad kunwok bu.] **Yiman kabirribolhmekenh wurdwurd, yawurrinj...**[Yoh, bad kunekke ngayime, yawkyawk...] **Mankarre manbu kukbelekeh, kukburlerri, Kukburlerrihkeh.** [Kunburlerrikenh. Yah. Kunburlerri, kunkukbele.] **Dja mak kunkarre yiman kakudji...**[Yah, kunmayali, kunkarre.] **Mah.** [Kamak.] **Wanjh bu ngarrbawon dja karriyakmen.** [Mah, mah bonj.] **Bonj, dja copy won bolkkime.**

INTERVIEW FINISHED. TAPE OFF.

